

بررسی عوامل اثربخشی تدریس مشارکتی

■ فاطمه کریمی

چکیده

در همه‌ی روش‌های تدریس، برای تأمین انتظارات مدرسان و فراگیران می‌بایست در مرحله‌ی عمل، از گام‌ها و اصولی که برای دستیابی موفقیت آمیز به اهداف لازم است پیروی کرد. در اجرای روش تدریس مشارکتی به عنوان یکی از روش‌های تدریس که از رویکردهای جدید در تدریس می‌باشد نیز باید از اصول، گام‌ها و پیش‌بایست‌های آن در فرآیند تدریس پیروی کرد تا این شیوه‌ی تدریس بتواند در مرحله‌ی عمل به نتایج مورد انتظار دست یابد. از این‌رو در این مقاله به بررسی اصول، گام‌ها و پیش‌بایست‌هایی که برای اجرای اثربخش روش تدریسی مشارکتی مورد نیاز است پرداخته می‌شود. روش مورد استفاده در این مقاله به روش متون کاوی و با استناد به پژوهش‌های معتبر انجام شده در زمینه‌ی تدریس مشارکتی می‌باشد.

مقدمه

در ربع آخر قرن ۲۱، شواهد علمی زیادی وجود دارد که ما را نسبت به چگونگی یادگیری دانشجویان و عوامل محیطی که یادگیری آنان را شکل می‌دهد حساس می‌کند، که این شواهد بر این نکته تأکید دارند که منشأ بسیاری از ضعف‌ها و مشکلات تحصیلی دانشجویان نه در مسائل روانی و اجتماعی، بلکه در روش‌های مطالعه و یادگیری و ارائه‌ی مطالب است. کریم‌زاده (۱۳۸۴) نیز بر این نکته تأکید دارد که راهبردها و شیوه‌های تدریس دانشگاه‌ها، نقش بسیار مؤثری در

موفقیت یا عدم موفقیت برنامه‌های آموزشی دانشگاه‌ها داشته است. با توجه به اینکه محتوای یادگیری ممکن است واقعیت، ارزش‌ها، مفاهیم و یا اندیشه‌ها باشد و هدف از آموزش به دانشجویان، علاوه بر یادگیری و کسب دانش و مهارت‌ها، افزایش فهم و توسعه و یا تغییر دیدگاه‌ها، رویکردها، ارزش‌ها و رفتارهای آنان است، برای موفقیت در دستیابی به اهداف باید از رویکردهای مناسب آموزشی استفاده کرد تا علاوه بر یادگیری محتوای آموزشی بتوان به اهداف اصلی در فرآیند یاددهی یادگیری دست یافت (آراسته، ۱۳۸۵، ۴). (لانکشر^۱ و همکاران، ۲۰۰۱) نیز

مدل اول تدریس مشارکتی، ترکیبی است از مشارکت دو مدرس که هر کدام در یک حیطه از مباحث واحد درسی تخصص دارند. این مدل فرصت زیادی را برای ترکیب حیطه‌های موضوعی در یک کلاس به وجود می‌آورد.

حیطه‌ی موضوعی برای یک گروه از فراگیران به همدیگر کمک می‌کنند. آن‌ها از تکنیک‌ها و فنون متنوع تدریس استفاده می‌کنند و هدف‌شان کمک به ارتقاء و رشد دیدگاه‌های خود و افزایش یادگیری فراگیران و رشد قابلیت‌های آن‌ها می‌باشد (پیتر، ۲۰۰۵).

اشکال متفاوت تدریس مشارکتی

به رغم (والیس^۷، ۲۰۰۷) تدریس مشارکتی در قالب دو مدل قابل شناخت است:

مدل اول تدریس مشارکتی، ترکیبی است از مشارکت دو مدرس که هر کدام در یک حیطه از مباحث واحد درسی تخصص دارند. این مدل فرصت زیادی را برای ترکیب حیطه‌های موضوعی در یک کلاس به وجود می‌آورد.

مدل دوم تدریس مشارکتی، ترکیبی است از چند مدرس متخصص که هر کدام از آن‌ها در یک حیطه از واحد درسی، شناخته شده و تخصص دارند و همه‌ی آن‌ها برای یک کلاس به صورت مشترک، طرح درس تهیه می‌کنند.

متغیرهای کلی تدریس به شیوه مشارکتی

(تحقیقات انجام شده در دانشگاه کانزاس^۸، ۲۰۰۵) ۳ متغیر کلی در تمام اشکال تدریس به شیوه مشارکتی را به این شرح بیان کرده است:

- ۱- توجه به عنصر زمان: در نظر گرفتن زمان برای انجام برنامه‌ریزی‌های مشترک و هماهنگی‌ها.
 - ۲- توجه به ظرفیت مدرسان و دانش تخصصی آنان برای انجام تدریس به شیوه مشارکتی.
 - ۳- مسئولیت برابر و متقابل و پاسخگویی در قبال مسئولیت‌ها برای انجام تدریس مشترک.
- در ادامه‌ی مباحث لازم است تا به برخی از اصول، مراحل و گام‌ها و پیش‌بایست‌هایی که برای اجرای اثربخش تدریس مشارکتی لازم است، اشاره شود.

مؤثرترین عامل در رسیدن به اهداف راه، روش‌های تدریس و آموزش بیان کردند و بر این نکته تأکید کردند که هر دانشگاهی باید علاوه بر محتوای آموزشی، راهبردها و شیوه‌های تدریس را هم به روز کرده و همواره در معرض تجربیات جدید قرار دهد. یکی از این رویکردها، رویکرد تدریس مشارکتی است که تلاشی است در راستای تقویت روحیه‌ی کار گروهی میان اساتید و دانشجوین، گسترش تعاملات علمی میان استادان، بهره‌برداری از منابع انسانی و فکری دانشگاه‌ها و رعایت اصول تخصص‌گرایی. اما نکته در اینجا است که هر رویکرد آموزشی و راهبرد اتخاذ شده برای اینکه بتواند اثربخش بوده و در دستیابی به هدف‌ها موفق باشد، باید به مراحل و گام‌هایی که برای اجرای مؤثر آن مفید است توجه کند تا بتواند در هر شرایطی اثربخش و مفید باشد و به نتایج موردنظر و مطلوب دست یابد. مفهوم تدریس مشارکتی را ویلیام الکساندر^۲ - که به عنوان «پدر مدارس راهنمایی آمریکایی» شناخته شده - اولین بار در کنفرانسی که در دانشگاه کرنل برگزار شده بود، بیان کرد. او گروه‌هایی متشکل از ۳ یا ۵ نفر معلم مدرسه راهنمایی تشکیل داد که تدریس به صورت مشارکتی را برای گروه‌های بزرگی از دانش‌آموزان مشتمل بر ۷۵ تا ۱۵۰ نفر انجام می‌دادند. او در تحقیقات خود توانست استراتژی‌های آموزشی مهمی را برای رویکرد آموزش گروهی و توسعه و گسترش محیط‌های یادگیری تدریس گروهی برای معلمان پیشنهاد کند (جورج، گایتان^۳، ۲۰۱۰).

از تدریس مشارکتی تعاریف زیادی بیان شده که به مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود. کارپنتر^۴ و همکاران (۲۰۰۷) تدریس مشارکتی را این‌گونه تعریف کرده‌اند: تدریس مشارکتی اغلب اشاره می‌کند به دو نفر یا بیشتر از مدرسان که به‌طور مشترک درسی را تدریس می‌کنند. به رغم گارنر^۵ (۱۹۹۵) تدریس مشارکتی الگویی است که همه‌ی اعضای تیم تدریس، نقش همدیگر را درک می‌کنند و برای ایجاد و پیگیری اهداف کلی آموزش با هم کار می‌کنند. ترامپ و میلر^۶ تدریس مشارکتی را همکاری دو نفر یا بیشتر از مدرسان می‌دانند که در برنامه‌ریزی، اجرا و ارزشیابی در یک یا دو

(ربوس^۹ به نقل از کولانو، ۲۰۰۷) شش اصل محوری در تدریس مشارکتی را به این شرح بیان کرده است:

- ۱- هر مدرسی در یک حیطه‌ی خاص از موضوع درسی تخصص دارد که می‌تواند برای فراگیران مفید باشد.
- ۲- دو ذهن و دو نوع تفکر بهتر از یک ذهن است. هر فرد به تنهایی همه‌چیز را نمی‌داند و برای عملکرد مؤثر در تدریس حتی یک واحد درسی، باید یک همکار در تدریس داشته باشد.
- ۳- دو مدرس، عقاید و دیدگاه‌های خود را به مشارکت می‌گذارند تا فراگیر بتواند بهترین آموزش را دریافت کند.
- ۴- مدرسانی که به شیوه‌ی مشارکتی تدریس می‌کنند، تأثیر بیشتری را بر عقاید و زندگی فراگیران دارند تا مدرسانی که به تنهایی کار می‌کنند.
- ۵- اعضای تیم‌های آموزشی دارای سهم برابر برای مشارکت در تدریس می‌باشند.
- ۶- تعامل و گفتگوی متقابل براساس اسلوب و اصول کار گروهی.

مراحل و گام‌های اساسی تدریس مشارکتی

اجرای صحیح تدریس به شیوه‌ی مشارکتی نیازمند توجه به مراحل و گام‌های اساسی آن است. توجه و رعایت گام‌های حاکم بر کارهای مشارکتی و تیمی باعث موفقیت و انجام درست کارها می‌شود. این گام‌ها در تدریس مشارکتی به شرح زیر می‌باشند:

الف): ایجاد تیم کاری: ۱-۱): انتخاب اعضای تیم که بتوانند به طور مؤثر با هم کار کنند: برای این که اعضای تیم تدریس بتوانند به طرز مؤثری با هم کار کنند باید: ۱- با هم سازگار باشند، ۲- نسبت به انجام مشارکتی تدریس یک موضوع درسی تعهد داشته باشند، ۳- به ارتباط محتوا و برنامه درسی با زندگی واقعی فراگیران حساس باشند، ۴- نسبت به واکنش فراگیران گرایش مثبت داشته باشند. (ویلا^{۱۰} و همکاران، ۲۰۰۸) در بحث از شناخت و انتخاب همکار در تدریس، به سه ملاک اشاره کرده است که عبارتند از: الف): میزان علاقه‌ی او به مشارکت در فرآیند تصمیم‌گیری. ب): آگاهی از دانش و مهارت‌های تخصصی او. ج): آگاهی از میزان علاقه‌ی او به شرکت در کارهای گروهی. (ابری^{۱۱}، ۲۰۰۴) نیز بیان کرده که به واسطه‌ی ارتباطات نزدیک اعضای تیم تدریس، نباید انتخاب عضو همکار شانس باشد. مدرسان باید با دقت در انتخاب عضو همکار، کسی را که در انجام وظیفه متعهد و در زمینه‌ی تخصصی با صلاحیت و به لحاظ روانی آرامش خاطر دارد انتخاب کنند.

ب): تقسیم وظایف براساس تخصص و صلاحیت‌ها: هر مدرسی در یک حیطه از موضوع درسی تخصص دارد که می‌تواند برای فراگیران مفید باشد (ارکالانو^{۱۲}، ۲۰۰۷)

ج): تهیه‌ی راهنمای کار (انجام برنامه‌ریزی برای عملکرد مؤثر). (سالس و پریست^{۱۳}، ۲۰۰۵، ۵-۴۴) در بحث از اصول اساسی تدریس مشارکتی، تهیه‌ی راهنمای کاری که با توافق اعضا تهیه شده باشد را یکی از گام‌های اساسی تدریس مشارکتی بیان کردند.

د): انجام ملاقات‌های مرتب و منظم اعضای تیم تدریس: براساس تحقیقات انجام شده توسط کمیته‌ی بررسی عملکرد یادگیری، پیشنهاد شده که اعضای تیم تدریس باید حداقل ۴ تا ۵ جلسه در هفته همدیگر را ملاقات کنند. اختصاص زمان برای برنامه‌ریزی در میان مدرسان، باعث بالا رفتن هماهنگی میان آن‌ها در حیطه‌های ارزشیابی فراگیران، سنجش و بازخورد به یکدیگر و ملاقات‌های بیشتر آنان با هم می‌شود که باعث رشد نگرش مثبت آنان به حرفه‌ی تدریس می‌شود (کافی^{۱۴}، ۲۰۰۸). در همین رابطه (روتییر^{۱۵}، ۲۰۰۱) بیان کرده است که ملاقات‌های هفتگی اعضای تیم تدریس باعث فراهم آوردن محیط‌های یادگیری غنی هم برای فراگیران و هم مدرسان می‌شود و مدرسان به برطرف کردن ضعف‌های کاری خود می‌پردازند که این امر در روند یادگیری فراگیران نیز تأثیر مثبتی خواهد داشت. (سلطانی و پورسینا، ۲۱، ۱۳۸۴) نیز در بحث از اصول کار تیمی و گروهی به برگزاری جلسات حضوری و جمعی بین اعضا اشاره کردند و بر این نکته تأکید داشتند که اعضای کار گروهی باید جلسات مداومی داشته باشند تا بتوانند ذهنیت‌ها را به هم نزدیک کنند و با نزدیک شدن به افکار یکدیگر بتوانند در زمینه‌های کاری بازخورد ارائه دهند.

پیش‌بایست‌های تدریس مشارکتی

برای اجرای کارها در هر سازمانی باید بستر مناسب را برای انجام آن کار فراهم کرد: به ویژه کار تیمی دارای الزامات و یا پیش‌بایست‌هایی است که باید به آن‌ها توجه کرد. اگر الزامات کار تیمی در سازمان وجود داشته باشد، کار گروهی با موفقیت انجام می‌شود و در غیر این صورت، تنش‌ها و شکست‌ها اجتناب‌ناپذیر خواهد بود. برخی از پیش‌بایست‌های تدریس به شیوه‌ی مشارکتی عبارتند از:

- ۱- گاهی از فلسفه‌ی تدریس به شیوه‌ی مشارکتی: اعضای تیم تدریس یا مدرسانی که با هم تدریس یک درس را به عهده می‌گیرند باید قبل از اجرای فرآیند تدریس و برای جلوگیری از تنش‌ها و کشمکش‌های احتمالی در زمینه‌ی تدریس مشارکتی، به قابلیت حرفه‌ای رسیده باشند و به منطق و اصول و فلسفه‌ی تدریس مشارکتی واقف باشند (روتییر، ۲۰۰۱).
- ۲- اعتقاد به یک نظام همکاری به طوری که هر مدرس عقاید دیگری را با ارزش قلمداد کند.

بررسی عوامل اثربخش تدریس مشارکتی

State University (MSU).
 - Carpenter, M Dick. (2007). Testing the efficacy of team teaming, learning environment, 10, 53-56.
 - Garner, Howard G. (1995). Team work models and experience in education, Allan and Bacon, Sydney.
 - Goytan, Jorge. (2010). Instruction strategies to accommodate ate am- teaching approach, business communication quarterly, 10.
 - Lankshear, C., Snyder, I. & Green, B. (2001). Teachers and technoliteracy. Sydney: Allen and UNWIN.
 - Coffy, Heather. (2008). team teaching (teaching and learning), UNC School of Education.
 - Letterman, M.R., Dugan, K.B. (2004). Team teaching a Cross disciplinary honors course: preparation and development, College Teaching, 52, 2, pp: 76- 79.
 - Salas, Eduardo., Priest, Heather. A. (2005). Handbook of Human Factors and Ergonomics Methods, CRC press LLC.
 - Rottier, Jerry. (2001). Team teaching, Nationl Middle Schoole Association,
 - University of Kansas. (2005). Special connection. Types of Coteaching Available. Nathan, D. (2005). Israeli, Pales tinian and Egyptian team teaching course on Middle East.
 - Villa, R.A., Thousand, J.S., Nevin. A.I. (2008). Co-teaching: A multimedia Kit for professional development. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
 - Wallace, J. (2007). Effects of interdisciplinary teaching team configuration upon the social bonding of middle school students, research in middle level education, 30(5) : 1-18.
 - Nevin, A., Thousand, J., Villa. R.A. (2009). The role of paraeducators in co-taugh classroom. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

پی نوشتها:

- 1- Lankshear.
- 2- Alexander
3. Gaytan
- 4- carpenter
- 5- Garner
- 6- Trump and Miller
- 7- Wallace
- 8- university Kansas
- 9- Reeves
- 10- Villa
- 11- Aubrey
- 12- Ercolano
- 13- Salas, and Priest
- 14- Coffy
- 15- Rottier
- 16- Nevin

۳- احترام به تفاوت‌ها و انگیزش و مهارت‌های افراد: معمولاً در کارهای گروهی افراد به لحاظ تخصص، مهارت و فرهنگ با هم متفاوتند و یک ضرورت بسیار مهم در کارهای گروهی این است که افراد به تفاوت‌های همدیگر احترام بگذارند (ویلا، ۲۰۰۸).
 ۴- وجود جو مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی: از آنجا که اکثر افراد به پذیرش مسئولیت فردی راغب هستند و تمایل آن‌ها به سمت مسئولیت‌های فردی است، باعث می‌شود تا کار گروهی با مشکل مواجه شود و بنابراین لازم است تا افراد و اعضای تیم به مسئولیت‌پذیری جمعی و گروهی مجهز باشند (سلطانی و پورسینا، ۱۳۸۴، ۲۱). مدرسان باید به فرآیند ارائه و دریافت بازخورد، تحلیل نقایص کار و تصمیم‌گیری به صورت مشارکتی به طور برابر توجه داشته باشند.
 ۵- داشتن مهارت ارتباطات بین فردی بین همکاران در تدریس یک واحد درسی. (نوبین^{۱۶} و همکاران، ۲۰۰۹) وجود تلاش همکارانه و تعامل چهره‌به‌چهره، وابستگی مثبت، وجود مهارت‌های بین فردی و مسئولیت‌پذیری افراد را الزام اساسی تدریس مشارکتی می‌داند که مدرسان باید در فرآیند تدریس با هم ارتباطات مثبتی داشته باشند و کارها را با تعامل و مشورت انجام دهند.
 ۶- آمادگی: در روش تدریس مشارکتی مدرسان باید آمادگی فکری، روحی و علمی بیشتری نسبت به روش تدریس انفرادی داشته باشند. اگر مدرسان آمادگی داشته باشند در مرحله سازماندهی درس و همچنین در حین طراحی، اجرا و ارزشیابی از بروز تنش‌ها و تناقضات میان اعضاء تیم تدریس جلوگیری می‌شود (لیترمن و دو گان، ۲۰۰۴).
 ۷- پذیرش قوت‌ها و ضعف‌های یکدیگر: اعضای تیم تدریس باید تلاش کنند تا نقاط قوت و ضعف و همچنین اهداف یکدیگر را پذیرفته و موقعی که همدیگر را ملاقات می‌کنند، با ارائه بازخوردهای کاری به همدیگر، به بهبود عملکرد یکدیگر کمک کنند. (روتییر، ۲۰۰۱).
 با توجه به مباحث بیان شده باید گفت که در روش تدریس مشارکتی باید به اصول، گام‌ها و پیش‌بایست‌ها توجه کرد و در نظر داشت که کاربست این موارد باعث اجرای اثربخش روش تدریس مشارکتی می‌شود.

منابع:

- براون، جورج؛ اتکینز، مادلین. (۱۳۸۵). آموزش موثر در آموزش عالی، ترجمه آراسته، تهران: انتشارات چاپار.
 - سلطانی، ایرج؛ پورسینا، محسن. (۱۳۸۴). بنیادهای کار تیمی، اصفهان: انتشارات ارکان.
 - کریم زاده، صمد. (۱۳۸۴). «بررسی روش‌های تدریس و آموزش در دوره‌های تحصیلات تکمیلی رشته‌های علوم انسانی از نظر استادان و دانشجویان کارشناسی ارشد»، روان‌شناسی و علوم تربیتی اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی، ۱، ۳۹-۵۲.
 - Aubrey, Julie. (2004). Team teaching, Michigan